SUPPORTED BY
Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
Swiss Agency for Development and Cooperation SDC

ZNANJEM DO POSLA
EDUCATION TO EMPLOYMENT
E2E

IMPLEMENTED BY
NIRAS

Анализа ефеката програма индивидуалног каријерног вођења и саветовања на запошљавање и његових економских и финансијских ефеката

Аутор
др Марко Владисављевић

Документ је израђен у оквиру пројекта *„Знањем до посла“ (Education to Employment – E2E)*, који подржава Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), а спроводи *NIRAS Germany GmbH Београд*.

Београд, октобар 2026. године

Садржај

Резиме....2
I. Увод....4
II. Методологија процене ефеката програма....5
а. Приступи процени ефеката индивидуалног саветовања на запошљавање....5
III. Процена ефеката програма индивидуалног саветовања на запошљавање....6
а. Узорак за анализу: статус на тржишту рада пре индивидуалних саветодавних сесија....7
б. Статус на тржишту рада након индивидуалних саветодавних сесија....8
в. Допринос саветовања исходима у погледу запослења....9
г. Индекс доприноса запошљавању који приписују учесници (PAECI)....10
IV. Статистичко моделовање међу корисницима....11
а. Број сесија....12
б. Трајање сесије....13
V. Додатне карактеристике запослења и задовољство саветовањем....15
а. Карактеристике запослења....15
б. Задовољство програмом индивидуалног саветовања....16
VI. Економска и финансијска анализа услуга индивидуалног саветовања....18
а. Процена исхода запослења који се могу приписати саветовању....18
б. Процена ефеката на приходе корисника....19
в. Процена фискалних ефеката....20
г. Показатељи трошкова и користи....21
д. Робусност показатеља ЕФА....23

Резиме

Овај извештај анализира ефекте програма индивидуалног саветовања, уведеног у оквиру пројекта „Знањем до посла“ (Education to Employment – E2E) у Србији, на запошљавање, као и његове економске и финансијске ефекте. С обзиром на ограничено трајање и обухват програма, може се очекивати да ефекти буду умерени у поређењу са интервенцијама које пружају непосредно радно искуство, као што су пракса на радном месту, стажирање или субвенционисано запошљавање. Индивидуално саветовање има за циљ и да учесницима омогући боље разумевање образовних и каријерних могућности, што значи да његове потенцијалне користи превазилазе само запошљавање.

Будући да не постоји контролна група, ефекти на запослење процењују се поређењем статуса учесника на тржишту рада пре и после саветовања, као и на основу процена самих учесника о доприносу саветовања добијању запослења. Анализа је првенствено усмерена на учеснике који су се пре саветовања изјаснили као лица која траже посао[1], будући да је за ову групу учешће у каријерном саветовању најнепосредније повезано са намером да се пронађе запослење. Конструисан је индекс доприноса запошљавању који приписују учесници (Participant-Attributed Employment Contribution Index – PAECI), који комбинује податке о статусу запослености након саветовања са проценама учесника о доприносу саветовања добијању посла.[2] Индекс омогућава процену исхода у погледу запослења уз уважавање тога да ли сами учесници део свог запослења приписују саветовању.

Главни резултати анализе могу се сажети на следећи начин:

- Приближно **половина учесника који су пре саветовања тражили посао тренутно је запослена**, док 62% њих тренутно има посао или је имало посао у периоду од шест месеци пре интервјуа.
- Око **половине учесника** који су се запослили наводи да им је **индивидуално саветовање помогло да добију посао** у одређеној мери.
- Када се исходи у погледу запослења комбинују са проценама учесника о доприносу саветовања, **просечна вредност PAECI за лица која траже посао процењује се на 11,4%**. То значи да је **укупан ефекат програма саветовања на запослење еквивалентан ситуацији у којој се 11,4% учесника запослило искључиво захваљујући саветовању**. У нашем узорку од 282 учесника који су пре саветовања тражили посао, то одговара броју од **32 запослења која се могу приписати саветовању**.[3]

[1] Примарну групу у анализи чине лица која траже посао (на основу статуса према сопственој изјави испитаника), будући да она најближе одговарају дефиницији незапослености МОР. Према дефиницији МОР, незапослена лица су она која су без посла, активно траже запослење и расположива су да почну да раде, док су неактивна лица ван радне снаге јер не траже активно запослење и/или нису расположива за рад. Подаци о статусу испитаника на тржишту рада пре укључивања у анкету не омогућавају директну примену ове класификације, јер се заснивају на низу засебних питања са одговорима да/не која се односе на статусе као што су „Ученик/студент“, „Незапослен“, „Пријављен у НСЗ“ и „Тражи посао“ (детаљније у одељку IIIa).

[2] За запослене учеснике коришћена је петостепена скала за процену доприноса саветовања добијању посла, при чему је 1 = „уопште није помогло“, а 5 = „веома је помогло“. Незапосленим учесницима и запосленим учесницима који нису навели никакав допринос (оцена 1) додељена је вредност PAECI од 0. За остале учеснике полази се од претпоставке да учесници који су навели да је саветовање „веома помогло“ (оцена 5) њиховом запошљавању приписују саветовању 60% свог запослења, док су учесницима који су навели делимичан допринос (оцене 2–4) додељене вредности од 15%, 30%, односно 45%. Будући да је вредност од 60% арбитрарна, спроводе се провере робусности у којима се оцена 5 изједначава са приписивањем 40%, односно 80% запослења саветовању.

[3] Ово не значи да су 32 учесника пронашла посао искључиво захваљујући саветовању, већ да је допринос саветовања који су учесници навели еквивалентан 32 запослења која се у потпуности могу приписати саветовању.

Анализа даље показује следеће:

- Учесници који су **похађали две или више саветодавних сесија, као и они који су похађали дуже сесије, остварили су нешто боље исходе у погледу запослења** од оних који су похађали само једну сесију.
- **Велика већина послова које су учесници добили може се окарактерисати као формално запослење**. Око **половине запослених учесника потписало је уговор о раду на неодређено време**.
- Такође, **37% учесника навело је напредовање у каријери** на пословима које су добили након учешћа у програму. Поред тога, око три четвртине учесника који су се запослили остваривало је зараду већу од минималне, а око четвртине зараду већу од медијалне зараде.
- Учесници исказују **висок степен задовољства квалитетом каријерног саветовања и радом саветника**. Задовољство је умереније када је реч о пруженим информацијама о тржишту рада и образовању, као и о доприносу саветовања доношењу одлука учесника и разјашњавању њихових каријерних преференција.

Процене економске и финансијске анализе указују на следеће:

- **Трошак по запослењу које се може приписати саветовању** процењује се на **81.046 динара**.
- **Годишњи приход од рада који се може приписати саветовању** међу лицима која траже посао процењује се на приближно **23 милиона** динара. То одговара **процењеној стопи економског повраћа од 8,8 динара** по сваком уложеном динару и **нето економској користи од око 20 милиона динара**.
- **Укупан процењени фискални ефекат**, изражен кроз годишње приходе од пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање, **износи 13,1 милиона динара**. То одговара **стопи фискалног повраћа од 5,0 динара** по сваком динару уложеном у саветовање и **нето фискалној користи од приближно 10,5 милиона динара**.

Иако је анализа нужно осетљива на претпоставке на којима се заснива показатељ PAECI, провере робусности потврђују да програм остварује позитивне исходе у погледу запослења у низу различитих спецификација за показатељ PAECI, при чему економске и фискалне користи вишеструко премашују трошкове програма.

I. Увод

Програми индивидуалног саветовања имају за циљ да кроз персонализовану подршку унапреде запошљивост корисника и олакшају њихово укључивање на тржиште рада. Програм саветовања у оквиру програма E2E у Србији обухвата низ мера, као што су индивидуално каријерно вођење и саветовање (дуже од 30 минута), пружање информација о каријери (краће од 30 минута), процена компетенција, праћење посла (job shadowing) и повезивање кандидата са слободним радним местима (job matching).

Индивидуално саветовање може унапредити запошљивост тако што помаже корисницима да боље разумеју могућности на тржишту рада, јача њихову мотивацију, унапређује стратегије тражења посла и помаже у превазилажењу личних препрека запошљавању. Оно може допринети и већем самопоуздању, реалнијим очекивањима и бољем усклађивању вештина корисника са доступним радним местима. Очекивани утицај индивидуалног саветовања на исходе у погледу запослења највероватније је позитиван, али релативно умерен у поређењу са интервенцијама које обезбеђују непосредно радно искуство, као што су пракса на радном месту, стажирање или субвенционисано запошљавање.

Програми индивидуалног саветовања у оквиру програма E2E у Србији имају за циљ и да корисницима омогуће боље разумевање образовних могућности, будући да део учесника може наставити школовање. Дескриптивна статистика показује да је око 80% учесника имало 22 или мање година, док је 87% њих још увек било на школовању. Боље разумевање образовних могућности стога се такође може сматрати исходом индивидуалног саветовања. Ипак, овај извештај усмерен је на исходе на тржишту рада.

Расположиви подаци о учесницима не омогућавају утврђивање узрочног утицаја програма на запошљавање. Уместо тога, спроводи се анализа промене статуса учесника на тржишту рада пре и након индивидуалног саветовања, уз истовремено уважавање процене учесника о томе колико је програм био користан за њихово запошљавање. Такође, постоје одређена ограничења у евидентирању статуса на тржишту рада пре и после програма, која би требало отклонити како би се унапредиле тачност и доследност података. Ова ограничења разматрају се у посебном документу под називом *Inception and Context Analysis*, у коме су наведени и предлози за унапређење будућих процена.

Први део овог извештаја даје преглед могућих приступа процени ефеката на запослење. У другом делу објашњава се како се постојећи подаци могу користити за процену исхода програма саветовања у погледу запослења. У трећем делу примењују се статистичке технике како би се утврдило да ли постоје докази о делотворности програма, и то поређењем корисника према броју примљених услуга, трајању услуга и другим карактеристикама програма. Четврти део анализира додатне показатеље, као што су квалитет послова и задовољство учесника програмом. На крају, пети део представља економску и финансијску анализу програма саветовања.

II. Методологија процене ефеката програма

a. Приступи процени ефеката индивидуалног саветовања на запошљавање

Приступ заснован на контролној групи

Прва група приступа заснива се на коришћењу контролне групе и процени такозваног ефекта третмана. У том оквиру, незапослена лица која су учествовала у индивидуалним саветодавним сесијама чине третирану (експерименталну) групу, док незапослена лица која нису учествовала у таквим сесијама чине контролну групу. Основни циљ је да се процени у којој мери учешће у саветовању утиче на исходе повезане са запослењем, као што су вероватноћа запослења, стабилност запослења или трајање незапослености. Кључна претпоставка овог приступа јесте да су третирана и контролна група довољно упоредиве у погледу релевантних опажених, а у идеалном случају и неопажених карактеристика. Ако су две групе у потпуности упоредиве, разлике у исходима уочене након учешћа могу се приписати ефектима саветодавне интервенције.

Примена метода заснованих на коришћењу контролне групе није изводљива са постојећим подацима о учесницима. Према административним подацима који обухватају 3.155 учесника, 99,7% учесника било је укључено у програме индивидуалног саветовања (табела 1), односно свега 9 лица није учествовало у индивидуалним сесијама. Међу овим учесницима, око 14% је додатно учествовало у једној или више сесија групног саветовања, док је свега око 0,4% користило друге услуге повезане са запошљавањем. Због тога у расположивом узорку не постоји упоредива група лица која нису учествовала у индивидуалним саветодавним сесијама, а која би могла да послужи као контролна група.

Табела 1. Удео учесника према врсти примљених услуга

Варијабла	
Индивидуално саветовање	**99,7%**
Индивидуално каријерно вођење и саветовање, дуже од 30 минута	45,7%
Пружање информација о каријери, краће од 30 минута	15,6%
Процена компетенција	36,5%
Праћење посла (job shadowing)	2,2%
Групне услуге	**14,0%**
Групно саветовање, дуже од 60 минута	5,6%
Пружање информација о каријери, краће од 60 минута	5,4%
Групно саветовање и радионице/сусрети уживо/пробни рад у вези са родном равноправношћу	5,2%
Остале услуге	**0,4%**
Учесник у програму учења кроз рад	0,1%
Унапређење вештина	0,3%

Приступ без контролне групе – анализа „пре и после“ и анализа доприноса

На основу расположивих података може се спровести анализа промене статуса учесника на тржишту рада пре и након индивидуалног саветовања, која пружа драгоцене увиде у ефекте програма. Анализа пре и након пореди статус учесника програма на тржишту рада пре и после њиховог учешћа у индивидуалном саветовању. Циљ је да се процени да ли су учесници остварили побољшање

исхода на тржишту рада, као што је прелазак из незапослености у запосленост. Поређењем исхода у две тачке у времену, анализа пружа доказе о томе у којој мери се положај учесника на тржишту рада променио након учешћа у програму и у којој мери они ту промену приписују индивидуалном саветовању. Будући да анализа не обухвата групу за поређење, уочене промене не могу се приписати искључиво програму, али ипак пружају корисну индикацију о улози коју је индивидуално саветовање имало у путањама учесника на тржишту рада.

Да би се надоместио недостатак контролне групе, користе се и друге информације како би се дошло до што бољег показатеља ефеката програма. Прво, **анализа се ограничава на узорак лица која су пре укључивања у саветовање тражила посао**. За ову групу претпоставља се да је учешће у каријерном саветовању првенствено било мотивисано намером да се пронађе запослење, а не истраживањем образовних могућности, препознавањем личних интересовања и преференција или доношењем одлука о даљем школовању, што су такође ефекти саветовања.

Друго, **ослањамо се на перцепцију учесника о томе колико је саветовање било важно за њихов прелазак из незапослености у запосленост**. Будући да се сам прелазак из незапослености у запосленост не може у потпуности приписати програму, конструисан је индекс доприноса запошљавању који приписују учесници (PAECI), који комбинује податке о статусу запослености пре и после саветовања са проценама учесника о доприносу саветовања добијању запослења. Ова мера може се посматрати као мера ефеката програма саветовања на запослење заснована на оценама учесника и тумачити као исходи у погледу запослења који се могу приписати саветовању према сопственој процени учесника. Као такав, овај показатељ представља меру доприноса, а не анализу утицаја.[4]

Најзад, у одсуству одговарајуће контролне групе, вредне информације се могу добити унутрашњим поређењима различитих група корисника, карактеристика запослења и задовољства учесника програмом. Таква поређења омогућавају да се испита да ли се исходи разликују у зависности од врсте, интензитета, трајања или комбинације примљених услуга. Иако се ни овим приступом, као ни претходним, не могу утврдити узрочни ефекти, он може пружити корисне увиде у оне карактеристике програма које су, како се чини, најснажније повезане са позитивним исходима на тржишту рада.

III. Процена ефеката програма индивидуалног саветовања на запошљавање

У овом поглављу процењује се у којој мери су индивидуалне саветодавне сесије допринеле исходима учесника у погледу запослења. Анализа се спроводи у четири корака. Прво, на основу података прикупљених пре саветовања, идентификују се учесници за које се запослење може оправдано сматрати примарним циљем саветовања, чиме се они разликују од група као што су ученици и студенти, чији се главни циљеви могу односити на образовање и истраживање каријерних могућности, а не на непосредан улазак на тржиште рада. Друго, анализирају се исходи у погледу запослења након учешћа у саветовању. Треће, анализирају се процене запослених учесника о томе у којој мери је саветовање допринело добијању посла или избору занимања.

[4] Постоји обимна литература о анализи доприноса у евалуацији програма. Међу академским радовима издваја се рад Delahais, T., & Toulemonde, J. (2012), у коме се анализира како је анализа доприноса примењивана у евалуацијама у различитим областима. С друге стране, документи јавних политика, као што су публикација британског министарства финансија Magenta book: *Central government guidance on evaluation* или публикација OECD *Measure, Manage and Maximise Your Impact: A Guide for the Social Economy*, наводе анализу доприноса као приступ који треба примењивати у случајевима када евалуација ефеката заснована на контролној групи није могућа.

Коначно, у четвртом кораку, ове две димензије – исходе у погледу запослења и перципирани допринос програма – обједињујемо у један показатељ, индекс доприноса запошљавању који приписују учесници (Participant-Attributed Employment Contribution Index – PAECI), који пружа најбољу процену исхода (узимајући у обзир доступне податке) у погледу запослења који се могу приписати индивидуалном саветовању и који ће послужити као улазни податак за економску и финансијску анализу програма. Овај приступ полази од тога да сами исходи у погледу запослења не показују да ли учесници сматрају да је саветовање допринело њиховом успеху, док саме субјективне оцене не показују да ли је запослење заиста остварено. Посматрањем обе димензије анализа пружа потпунију слику ефеката индивидуалних саветодавних сесија на запослење, уз напомену да налази одражавају перцепције учесника и да их не треба тумачити као доказ узрочног утицаја програма на запослење.

a. Узорак за анализу: статус на тржишту рада пре индивидуалних саветодавних сесија

Као што је претходно наведено, укупан број учесника програма износи 3.155 лица. За потребе анализе ограничавамо узорак на учеснике узраста 19 и више година, будући да су млађи учесници углавном још увек укључени у редовно средњошколско образовање. Тиме се узорак смањује на 2.439 лица. Узорак је додатно ограничен на лица која су одговорила на питање о запослености, чиме се смањује на 2.115.

Подаци о статусу учесника на тржишту рада пре индивидуалног саветовања доступни су из кратког интервјуа спроведеног пре укључивања у саветовање. Њиме су прикупљени подаци о четири статусне варијабле: ученик/студент, незапослен, пријављен на евиденцију НСЗ и лице које тражи посао, како је приказано у табели 2. Важно је напоменути да се ове категорије могу преклапати, односно да нису међусобно искључиве, тако да лице истовремено може бити, на пример, на школовању и незапослено, или незапослено и пријављено на евиденцију НСЗ. Истовремено, треба имати у виду да ови подаци нису доступни за све испитанике. Стога у анализи приказујемо: 1) удео лица за која је податак доступан, без обзира на одговор (нпр. да ли је доступан податак о томе да ли је лице на школовању, без обзира на то да ли је одговор „да“ или „не“), и 2) удео лица која имају дати статус (нпр. да ли је лице ученик/студент), под условом да је податак доступан. Налази се могу сажети на следећи начин:

- Податак о томе да ли је лице на школовању доступан је за 86,5% учесника. Од учесника за које је овај податак доступан, око 86,7% били су ученици/студенти, а 13,3% нису били на школовању.
- Податак о томе да ли је лице незапослено доступан је у свега 54,1% случајева, а када је доступан, око 86,1% учесника је незапослено.
- Податак о томе да ли је лице пријављено на евиденцију Националне службе за запошљавање (НСЗ) доступан је у 48,2% случајева, а када је доступан, само 20,9% учесника пријављено је на евиденцију НСЗ.
- Податак о томе да ли лице тражи посао доступан је за око половину случајева (48,7%), а када је доступан, око 31,8% учесника чине лица која траже посао.

Табела 2. Број и удео евидентираних статуса пре индивидуалног саветовања

Статус пре индивидуалног саветовања	Укупан број анкетираних учесника	Доступни подаци о адм. статусу	Удео доступних података о статусу у укупном броју анкетираних	Укупан број учесника са датим статусом	Удео учесника са датим статусом
Ученици/студенти	2.115	1.830	86,5%	1.586	86,7%
Незапослени	2.115	1.144	54,1%	985	86,1%
Пријављени у НСЗ	2.115	1.020	48,2%	213	20,9%
Лица која траже посао	2.115	1.031	48,7%	328	31,8%

На основу расположивих података, најадекватнију популацију за праћење исхода програма чине лица која траже посао. С обзиром на ограничења података, пожељан узорак за процену ефеката на запослење чине учесници који су се изјаснили као *лица која траже посао*, односно који су навели да у време интервјуа активно траже запослење. За њих претпостављамо да је учешће у каријерном саветовању било првенствено мотивисано намером да пронађу посао. Ова група обухвата 328 лица. Ради провере робусности налаза, ефекте програма процењујемо и за два алтернативна узорка: (i) *Пријављени у НСЗ* – учесници који наводе да су пријављени на евиденцију незапослених Националне службе за запошљавање (НСЗ), њих 213, и (ii) *Незапослени* – учесници који наводе да су незапослени и који су уједно изјавили да тренутно нису на школовању; према овој рестриктивнијој дефиницији узорак обухвата 183 лица. Поређење резултата између ових група омогућава нам да испитамо осетљивост процењених ефеката на запослење на различите дефиниције незапослености.[5] Треба напоменути да се ове категорије могу преклапати, односно да нису међусобно искључиве, тако да лице истовремено може, на пример, тражити посао и бити пријављено на евиденцију НСЗ, што је заправо најчешће случај. Као и код лица која траже посао, може се претпоставити да је за пријављене на евиденцију НСЗ и незапослене главни мотив за учешће у каријерном саветовању била намера да пронађу запослење.

Код других група, као што су ученици и студенти и друга неактивна лица, циљеви учешћа у индивидуалним саветодавним сесијама могли би бити да истраже могућности образовања, идентификују лична интересовања и склоности или донесу одлуке о даљем образовању. Такви циљеви указују на то да запослење није примарни циљ саветовања и да би посматрање њихових исхода у погледу запослења довело до потцењивања тих исхода, будући да ова лица уопште нису ни тражила посао. Ипак, иако запослење није било главни циљ учешћа у индивидуалном саветовању, показатеље ћемо пратити и за *све учеснике*, будући да је код неких од њих ипак могло доћи до запослења.

б. Статус на тржишту рада након индивидуалних саветодавних сесија

Приближно половина учесника који су тражили посао тренутно је запослена, док удео оних који тренутно имају посао или су га имали у претходних шест месеци износи 62%. Ови резултати су релативно уједначени у сва три анализирана узорка: 48,2% међу лицима која траже посао, 49,3% међу

[5] Према дефиницији МОР, незапослена лица су она која су без посла, активно траже запослење и расположива су да почну да раде, док су неактивна лица ван радне снаге јер не траже активно запослење и/или нису расположива за рад. Подаци о статусу испитаника на тржишту рада пре укључивања у анкету не омогућавају директну примену ове класификације, јер се заснивају на низу засебних питања са одговорима да/не која се односе на статусе као што су „Ученик/студент“, „Незапослен“, „Пријављен у НСЗ“ и „Тражи посао“ (детаљније у одељку IIIа). Као полазна основа за анализу стога се користи статус лица које тражи посао према сопственој изјави испитаника, будући да он најближе одговара дефиницији незапослености МОР.

пријављенима на евиденцију НСЗ и 45,4% међу незапосленима. Поред тога, око 62% учесника у све три групе навело је да је било запослено у време анкете или у току шест месеци који су претходили интервјуу.

Када се анализа прошири на укупан узорак, стопе запослености су знатно ниже. То је очекивано, будући да у укупном узорку доминирају ученици и студенти (87% укупног узорка), од којих многи још увек нису активно укључени у тржиште рада. У оквиру овог ширег узорка око 22% учесника је тренутно запослено, док око 30% наводи да је било запослено у време интервјуа или у току шест месеци пре интервјуа.

Табела 3. Удео учесника који су тренутно запослени или тренутно без посла, према статусу на тржишту рада пре укључивања у програм

	Запослени тренутно или у претходних 6 месеци[1]		Тренутно запослени[1]		Тренутно без посла, али запослени у претходних 6 месеци[2]	
Статус пре индивидуалног саветовања	Узорак	%	Узорак	%	Узорак	%
Лица која траже посао	328	62,2%	328	48,2%	169	27,2%
Пријављени у НСЗ	213	61,5%	213	49,3%	108	24,1%
Незапослени	183	61,7%	183	45,4%	99	30,3%
Сви учесници	2.115	31,1%	2.115	22,8%	1.626	10,7%

Напомене: **Лица која траже посао:** учесници који су навели да су у време интервјуа активно тражили посао. **Пријављени у НСЗ:** учесници који су навели да су пријављени на евиденцију незапослених Националне службе за запошљавање. **Незапослени:** учесници који су се изјаснили као незапослени и навели да тренутно нису на школовању.
[1] Узорак: учесници који су одговорили на питање да ли су тренутно запослени. [2] Узорак: учесници који су у време интервјуа били незапослени и који су одговорили на питање о запослењу у периоду од 6 месеци пре интервјуа.

в. Допринос саветовања исходима у погледу запослења

Око половине учесника који су тренутно запослени сматра да им је саветовање помогло да пронађу посао или изаберу занимање. Међу запосленим учесницима, 43,7% оценило је допринос каријерног саветовања проналажењу посла или избору занимања оценом од 3 до 5 на петостепеној скали (1 = „уопште није помогло“, 5 = „веома је помогло“). Ови налази указују на то да је знатан удео запослених учесника сматрао саветовање значајним за своје одлуке у вези са запослењем или каријером. Иако субјективне, ове оцене пружају доказ да су многи учесници каријерно саветовање доживели као корисну подршку у преласку на запослење и при избору каријере.

Табела 4. Удео учесника који сматрају да су им индивидуалне саветодавне сесије помогле да пронађу посао, према статусу на тржишту рада пре укључивања у програм (узорак: тренутно запослени)

Статус пре индивидуалног саветовања	Узорак[1]	%
Лица која траже посао	158	43,7%
Пријављени у НСЗ	104	44,2%
Незапослени	81	46,9%
Сви	475	47,6%

Напомене: **Лица која траже посао:** учесници који су навели да су у време интервјуа активно тражили посао. **Пријављени у НСЗ:** учесници који су навели да су пријављени на евиденцију незапослених Националне службе за запошљавање. **Незапослени:** учесници који су се изјаснили као незапослени и навели да тренутно нису на школовању.
[1] Узорак: учесници запослени у време интервјуа који су одговорили на питање о саветовању.

г. Индекс доприноса запошљавању који приписују учесници (PAECI)

У претходне две табеле анализиране су две комплементарне димензије учинка програма. Табела 3 приказује исходе у погледу запослења након учешћа у индивидуалним саветодавним сесијама, док табела 4 приказује перцепције запослених учесника о корисности саветовања. Иако су ови показатељи информативни, сваки од њих пружа само делимичну слику ефеката програма. Сами исходи у погледу запослења не показују да ли је саветовање допринело запослењу, будући да не знамо да ли би ови учесници били запослени и без саветовања, док сама перципирана корисност не узима у обзир учеснике који нису дошли до запослења.

Како бисмо добили јединствен показатељ доприноса програма у погледу запослења, конструишемо **индекс доприноса запошљавању који приписују учесници (PAECI),** који комбинује податке о статусу запослености са оценама учесника о доприносу саветовања добијању запослења. Логика индекса је да исходе у погледу запослења треба тумачити различито у зависности од тога да ли учесници сматрају да је саветовање допринело њиховом запослењу. Обједињавањем ове две димензије добијамо јединствен показатељ који одражава и уочене исходе у погледу запослења и субјективне оцене учесника о доприносу саветовања. Сходно томе, PAECI се може посматрати као мера доприноса програма саветовања запошљавању коју приписују сами учесници. С обзиром на расположиве податке, он пружа најпотпунији показатељ учинка програма у погледу запослења, и значајно потпунији него исходи у погледу запослења или перципирана корисност посматрани засебно.

Индекс се израчунава на следећи начин. Учесницима који нису запослени додељује се вредност 0. Међу запосленим учесницима, онима који су допринос индивидуалне саветодавне сесије свом запошљавању оценили са „уопште није помогло“ (оцена 1 на скали од 1 = „уопште није помогло“ до 5 = „веома је помогло“) такође се додељује вредност 0. Запосленим учесницима који су допринос саветовања оценили оценом 2, 3, 4 или 5 додељујемо пондере доприноса запошљавању од 15%, 30%, 45%, односно 60%. Другим речима, претпостављамо да, ако су учесници изабрали одговор да им је саветодавна сесија „веома помогла“ (оцена 5) у запошљавању, то значи да се 60% њиховог запослења може приписати индивидуалној саветодавној сесији. Ниже оцене указују на сразмерно мањи приписани допринос. Према овој дефиницији, максимална вредност PAECI износи 60%, што одговара ситуацији у којој су сви учесници запослени и сви саветовању приписују максимални допринос запошљавању („веома је помогло“).

Референтна вредност од 60% одређена је произвољно и користи се за конструисање основне спецификације. Ради процене осетљивости резултата на ову претпоставку, израчунавамо и два алтернативна показатеља, PAECI_low и PAECI_high, у којима се оцени 5 („веома је помогло“) додељује допринос од 40%, односно 80%, док ниже оцене добијају сразмерно мање пондере.

PAECI се стога може тумачити као просечан **допринос саветовања запошљавању који приписују учесници** на нивоу целокупног узорка учесника**.** На пример, вредност PAECI од 0,1 значи да је, уз претпостављене пондере доприноса, допринос саветовања запошљавању еквивалентан ситуацији у којој 10% учесника пронађе запослење које се у потпуности може приписати саветовању. Важно је нагласити да PAECI није мера евалуације утицаја и да га не треба тумачити као процену узрочног ефекта саветовања на запослење. Стога, ово тумачење не треба схватити као показатељ да је саветовање створило 10 радних места**.**

У главном узорку за анализу – узорку лица која траже посао – просечна **вредност PAECI износи 11,4%**, што значи да **укупан ефекат програма саветовања на запошљавање одговара томе да је око 11% учесника пронашло запослење. У табели** 5 приказане су просечне вредности индекса PAECI, PAECI_low и PAECI_high у различитим узорцима. Међу лицима која траже посао тренутно је запослено око 48,2% учесника (табела 3), а када се ова запослења пондеришу оценом корисности програма коју су дали учесници који су нашли посао (табела 4), добија се вредност PAECI од 11,4% (табела 5).

Сличне вредности PAECI добијене су у узорку пријављених на евиденцију НСЗ и у узорку незапослених (10,7% и 11,4%), што указује на то да је наша процена конзистентна међу учесницима са јасном оријентацијом ка запослењу. Доња и горња арбитрарно одређена вредност PAECI указују на то да се број запослења која се могу приписати саветовању креће између 7 и 15 на 100 учесника.

Табела 5. Просечна вредност индекса доприноса запошљавању који приписују учесници (PAECI)

Статус пре индивидуалног саветовања	Узорак[1]	PAECI	PAECI_low	PAECI_high
Лица која траже посао	282	11,4%	7,6%	15,2%
Пријављени у НСЗ	186	10,7%	7,2%	14,3%
Незапослени	151	11,4%	7,6%	15,2%
Сви	1.933	5,4%	3,6%	7,3%

Напомене: **Лица која траже посао:** учесници који су навели да су у време интервјуа активно тражили посао. **Пријављени у НСЗ:** учесници који су навели да су пријављени на евиденцију незапослених Националне службе за запошљавање. **Незапослени:** учесници који су се изјаснили као незапослени и навели да тренутно нису на школовању.

[1] Узорак: учесници који су у време интервјуа били запослени и који су одговорили на питање о доприносу саветовања проналажењу посла. Учесници који у време интервјуа нису били запослени, али су били запослени у претходних шест месеци, искључени су јер им није постављено питање у којој мери су им индивидуалне саветодавне сесије помогле да нађу посао. Због тога је величина узорка мања него у табели 3. На пример, међу лицима која траже посао 46 учесника тренутно није запослено, али је било запослено у неком тренутку у периоду од шест месеци пре интервјуа, чиме се узорак смањује са 328 на 282.

Укупан узорак карактеришу знатно ниже стопе запослености (око 22%, табела 3), а самим тим и сразмерно ниже вредности PAECI, од око 5,4%. То значи да се на сваких 100 учесника програма саветовања око 5 исхода запослења може приписати саветовању, при чему доња и горња граница показатеља износе 3,6, односно 7,3.

IV. Статистичко моделовање међу корисницима

Још један начин анализе ефеката индивидуалног саветовања, узимајући у обзир доступне податке, јесте утврђивање које су карактеристике и компоненте програма повезане са бољим исходима. У одсуству одговарајуће контролне групе, вредни докази ипак се могу добити унутрашњим поређењима различитих група корисника и различитих образаца учешћа у програму. Овим приступом испитује се да ли се исходи разликују у зависности од степена ангажованости у програму, уз разликовање учесника са ниским и високим нивоом учешћа. Као мере ангажованости користе се број саветодавних сесија којима је учесник присуствовао и трајање сесије.

Иако се оваквим поређењима не могу утврдити узрочни ефекти са истим степеном поузданости као експерименталним или квазиексперименталним методама, она могу пружити корисне доказе о томе које су компоненте програма најснажније повезане са позитивним исходима и могу послужити као основ за будуће осмишљавање програма и расподелу ресурса.

a. Број сесија

Учешће у две или више саветодавних сесија доводи до нешто бољих исхода у погледу запослења у узорку лица која траже посао.[6] Конкретно, 72,7% учесника који су присуствовали већем броју сесија било је запослено у време интервјуа или у периоду од шест месеци пре интервјуа, у поређењу са 66,4% код оних који су присуствовали једној сесији. Слично томе, стопе тренутне запослености биле су више међу учесницима који су присуствовали већем броју сесија и износиле су 54,5%, наспрам 50,0% међу онима који су присуствовали само једној сесији. Образац уочен у погледу запослености лица која траже посао огледа се и у показатељу PAECI. Међу лицима која траже посао и која су присуствовала једној сесији, запослење око 14 од 100 учесника може се приписати саветовању, у поређењу са око 16 учесника међу онима који су присуствовали двема или више сесија. Ови налази указују на то да већи број сесија може бити повезан са бољим исходима на тржишту рада, али уочена разлика није статистички значајна, вероватно због релативно малог броја учесника који су присуствовали већем броју сесија, те је ове разлике потребно тумачити с опрезом.[7]

Табела 6. Исходи у погледу запослења у зависности од броја сесија којима су учесници присуствовали

	Број сесија	Узорак	PAECI	Запослени тренутно или у претходних 6 месеци	Тренутно запослени
Лица која траже посао	1	116	14,5%	66,4%	50,0%
	2+	33	16,1%	72,7%	54,5%
Пријављени у НСЗ	1	86	12,9%	64,0%	47,7%
	2+	18	10,0%	50,0%	33,3%
Незапослени	1	61	16,2%	67,2%	47,5%
	2+	21	11,5%	61,9%	42,9%
Сви	1	611	7,2%	35,5%	26,2%
	2+	110	15,3%	64,5%	49,1%

Напомене: **Лица која траже посао:** учесници који су навели да су у време интервјуа активно тражили посао. **Пријављени у НСЗ:** учесници који су навели да су пријављени на евиденцију незапослених Националне службе за запошљавање. **Незапослени:** учесници који су се изјаснили као незапослени и навели да тренутно нису на школовању.

[1] Узорак: учесници за које су доступни подаци о броју сесија.

Знатно јача позитивна повезаност између броја сесија и исхода у погледу запослења уочава се у анализи свих учесника. Удео запослених у овој групи износи 49,1% међу онима који су присуствовали двема или више сесија, у поређењу са 26,2% међу онима који су присуствовали једној сесији. Слично томе, удео оних који су тренутно запослени или су били запослени у претходних шест месеци такође је значајно већи (64,5% наспрам 35,5%). Ови ефекти су статистички значајни и робусни на укључивање других карактеристика, као што су пол, старост и образовање, што указује на то да већа успешност може бити повезана са учешћем у додатним сесијама (регресионе табеле доступне су на захтев). Поред тога,

[6] Уз овај резултат треба имати у виду ограничење да подаци о броју сесија нису били доступни за све учеснике, па је узорак знатно смањен (нпр. у узорку лица која траже посао са 282 на 149). Ово ограничење довело је до пристрасности навише, будући да су стопе запослености и PAECI у обе групе знатно виши него у укупном узорку лица која траже посао.

[7] Додатни разлог због којег ове налазе треба тумачити с опрезом јесте резултат за испитанике пријављене на евиденцију Националне службе за запошљавање (НСЗ) и за незапослене. У овим групама исходи у погледу запослења заправо су мање повољни за оне који су похађали две или више сесија него за оне који су учествовали у само једној сесији, иако ни овде разлика није статистички значајна. Међутим, број испитаника у овим категоријама још је мањи (18, односно 21), што процене чини осетљивим на случајне варијације.

вредност показатеља PAECI више је него двоструко већа код оних који су присуствовали већем броју сесија у односу на оне који су присуствовали само једној сесији (15,3% наспрам 7,2%). У овој групи је знатно већи број учесника са више сесија, што ове резултате чини поузданијим.

Ови резултати указују на то да учешће у већем броју саветодавних сесија може бити нарочито корисно за учеснике који не траже активно посао. У укупном узорку многи учесници су ученици и студенти, чији примарни циљ доласка на саветодавне сесије вероватно није био непосредно проналажење посла путем услуге саветовања. За ову групу већи број саветодавних сесија стога је можда имао значајнију улогу у подстицању да почну да траже посао, што представља важан први корак ка запослењу.

б. Трајање сесије

Трајање саветодавних сесија повезано је са повољнијим исходима у погледу запослења, нарочито међу учесницима који траже посао. Међу лицима која траже посао чија је саветодавна сесија трајала између 15 и 30 минута, 72,7% било је запослено у време анкете или је било запослено у претходних шест месеци, у поређењу са 64,0% међу онима чија је сесија трајала краће од 15 минута. Слично томе, стопе тренутне запослености биле су више међу учесницима са дужим саветодавним сесијама (59,1% наспрам 44,0%). И показатељ PAECI бележи благи раст, са 13,5% на 13,9%, што указује на нешто већи перципирани допринос саветовања међу онима који су имали дуже саветовање. Сличан образац уочава се међу пријављенима на евиденцију НСЗ и незапосленима. У обе групе дуже саветодавне сесије повезане су са вишим стопама запослености и вишим вредностима PAECI.

Међутим, **ове резултате треба посматрати као индикативне обрасце, јер због мале величине узорка разлике нису статистички значајне.** Генерално, налази указују на то да дуже саветодавне сесије могу бити повезане са нешто бољим исходима у погледу запослења и већим перципираним доприносом интервенције. Ипак, ниједна од уочених разлика према трајању сесије није статистички значајна, што значи да оне могу бити последица варијација узорка, а не одраз систематског ефекта дужине сесије.

Табела 7. Исходи у погледу запослења у зависности од трајања сесије

	Трајање сесија	Узорак	PAECI	Запослени тренутно или у претходних 6 месеци	Тренутно запослени
Лица која траже посао	<15 мин	25	13,5%	64,0%	44,0%
	15–30 мин	66	13,9%	72,7%	59,1%
Пријављени у НСЗ	<15 мин	21	9,7%	57,1%	38,1%
	15–30 мин	49	14,0%	67,3%	55,1%
Незапослени	<15 мин	17	13,8%	58,8%	29,4%
	15–30 мин	38	17,3%	71,1%	57,9%
Сви	<15 мин	79	12,4%	62,0%	43,0%
	15–30 мин	193	13,0%	64,8%	50,3%

Напомене: **Лица која траже посао:** учесници који су навели да су у време интервјуа активно тражили посао. **Пријављени у НСЗ:** учесници који су навели да су пријављени на евиденцију незапослених Националне службе за запошљавање. **Незапослени:** учесници који су се изјаснили као незапослени и навели да тренутно нису на школовању.

[1] Узорак: учесници за које су доступни подаци о трајању сесије.

У анализи свих учесника веза између трајања сесије и исхода такође је позитивна. Стопе запослености нешто су више међу онима који су учествовали у дужим сесијама, било да се посматра само тренутна запосленост (50,3% наспрам 43%) или запосленост тренутно или у периоду од 6 месеци пре интервјуа (64,8% наспрам 62%). Вредност PAECI такође је виша код оних који су присуствовали дужим сесијама (13,0% у поређењу са 12,4%).

V. Додатне карактеристике запослења и задовољство саветовањем

a. Карактеристике запослења

Велика већина послова које су учесници добили била је формална. Према дефиницији МОР, формална запосленост подразумева ситуацију у којој је радник запослен у оквиру формално признатог радног односа, који се најчешће заснива на уговору о раду, прима редовну накнаду за свој рад и за кога се плаћају доприноси из домена социјалне заштите и заштите права из радног односа. Од наведених елемената, анкета обухвата два аспекта: 1) примање редовне зараде и 2) постојање уговора о раду. Формална запосленост је ситуација у којој лице ради уз потписан уговор о раду и прима редовну плату. Међу учесницима који су били запослени у време анкете, око 95% или више навело је да прима редовну зараду, док је више од 90% навело да је потписало уговор о раду, уз само мање разлике међу анализираним групама.

Око половине запослених учесника има уговоре на неодређено време. Међу лицима која траже посао тај удео износио је око 43%, уз сличан удео у групама које су пре саветовања биле активне на тржишту рада (око 44% међу незапосленима и пријављенима на евиденцију НСЗ). Одговарајући удео био је нешто нижи у укупном узорку (41,8%).

Табела 8. Карактеристике запослења учесника према статусу на тржишту рада пре уласка у програм (узорак: тренутно запослени)

	Потписан уговор		Уговор на неодређено време		Редовна зарада	
Статус пре индивидуалног саветовања	Узорак	%	Узорак	%	Узорак	%
Лица која траже посао	157	92,4%	143	43,4%	156	96,8%
Пријављени у НСЗ	104	93,3%	96	43,8%	104	97,1%
Незапослени	80	92,5%	72	44,4%	80	98,8%
Сви	477	91,8%	435	41,8%	472	95,6%

Напомене: **Лица која траже посао:** учесници који су навели да су у време интервјуа активно тражили посао. **Пријављени у НСЗ:** учесници који су навели да су пријављени на евиденцију незапослених Националне службе за запошљавање. **Незапослени:** учесници који су се изјаснили као незапослени и навели да тренутно нису на школовању.
[1] Узорак: учесници запослени у време интервјуа за које су доступни подаци о уговору и редовној заради.

Око три четвртине оних који су нашли посао имало је зараде веће од минималне, док је око четвртине имало зараде веће од медијалне. Расподела зарада (табела 9) указује на то да је око 77% запослених учесника који су пре саветовања тражили посао имало зараде изнад минималне зараде, што обухвата све зараде изнад 50.000 динара[8]. Поред тога, око 27% запослених учесника остваривало је зараде веће од 70.000 динара, што је ниво медијалне зараде у прва три месеца 2024. године, према подацима Републичког завода за статистику[9]. Ова расподела слична је међу незапосленима, док су пријављени на евиденцију НСЗ у просеку имали нешто ниже зараде. Група са зарадама између 40.000 и 50.000 динара

[8] Минимална нето зарада по радном часу у 2024. години износила је 271 динар, што је одговарало нето месечној заради од 49.864 динара за јануар и 45.528 динара за фебруар и март. Анкета је спроведена у фебруару и марту 2024. године.
[9] https://www.stat.gov.rs/en-us/vesti/statisticalrelease/?p=15103

чини око 15% учесника, док удео оних са зарадама испод 40.000 динара (тј. испод минималне зараде) износи око 8% и приближно одговара уделу неформалне запослености.

Поред исхода у погледу запослења и зарада, **знатан део учесника навео је напредовање у каријери након учешћа у програму**. Око 37% запослених учесника навело је да је на тренутном послу унапређено или да је остварило веће зараде. Генерално, резултати указују на то да се значајан део учесника не само запослио већ је и остваривао зараде изнад минималне зараде и, у многим случајевима, напредовао у каријери кроз унапређења или повећања зараде. Ипак, ове налазе треба тумачити с опрезом с обзиром на релативно мале величине узорака, нарочито у групи незапослених.

Табела 9. Удео учесника по интервалима зарада и унапређењима/већим зарадама (у %), према статусу на тржишту рада пре уласка у програм (узорак: тренутно запослени)

	Статус пре индивидуалног саветовања			
	Лица која траже посао	Пријављени у НСЗ	Незапослени	Сви
Мање од 40.000 РСД	7,8	10,0	2,6	9,0
40.001–50.000 РСД	15,0	16,0	19,5	15,4
50.001–60.000 РСД	30,7	35,0	31,2	31,2
60.001–70.000 РСД	19,6	23,0	19,4	20,6
Више од 70.000 РСД	26,8	16,0	27,2	23,7
Узорак	153	100	77	455
Унапређени или награђени већом зарадом	37,2	38,8	44,3	41,6
Узорак	156	103	79	473

Напомене: **Лица која траже посао:** учесници који су навели да су у време интервјуа активно тражили посао. **Пријављени у НСЗ:** учесници који су навели да су пријављени на евиденцију незапослених Националне службе за запошљавање. **Незапослени:** учесници који су се изјаснили као незапослени и навели да тренутно нису на школовању. [1] Узорак: учесници запослени у време интервјуа за које су доступни подаци о заради.

6. Задовољство програмом индивидуалног саветовања

Резултати указују на веома висок ниво задовољства и каријерним сесијама и саветницима у свим групама испитаника. На петостепеној скали просечна оцена квалитета каријерне сесије креће се од 4,5 до 4,6, док је оцена саветника за каријерно вођење још виша и креће се од 4,7 до 4,8. Овако уједначено високе оцене указују на то да су учесници веома позитивно оценили услуге и подршку саветника.

Учесници су нешто мање позитивно оценили конкретне исходе сесија. Када је реч о *релевантним информацијама о могућностима на тржишту рада и у образовању*, просечне оцене кретале су се између 3,8 и 4,1. Иако су и даље позитивне, ове оцене су приметно ниже од оцена укупног задовољства, што указује на то да су учесници више вредновали саме сесије и саветнике него конкретне информације које су на њима добили.

Табела 10. Задовољство програмом, према статусу на тржишту рада пре уласка у програм (узорак: потврђено учешће у индивидуалној саветодавној сесији)

	Лица која траже посао	Пријављени у НСЗ	Незапослени	Сви
Ваша оцена квалитета сесије каријерног вођења	4,6	4,5	4,6	4,6
Оцена рада саветника за каријерно вођење	4,7	4,7	4,7	4,8
У којој мери вам је сесија каријерног вођења помогла да добијете релевантне информације о могућностима на тржишту рада и могућностима образовања?	4,0	3,8	3,8	4,1
У којој мери вам је сесија каријерног вођења помогла да дефинишете своје жеље и склоности и донесете одлуке у вези са образовањем или запослењем?	3,5	3,4	3,4	3,4
Узорак	150	105	83	723

Напомене: **Лица која траже посао:** учесници који су навели да су у време интервјуа активно тражили посао. **Пријављени у НСЗ:** учесници који су навели да су пријављени на евиденцију незапослених Националне службе за запошљавање. **Незапослени:** учесници који су се изјаснили као незапослени и навели да тренутно нису на школовању.

[1] Узорак: учесници за које су доступни подаци о задовољству.

Најниже оцене односиле су се на задовољство учесника доприносом програма њиховим личним каријерним путањама. То обухвата меру у којој су им сесије каријерног вођења помогле да дефинишу своје склоности, разјасне циљеве и донесу одлуке у вези са образовањем или запослењем. Просечне оцене од 3,4 до 3,5 у свим групама указују на умерен, а не снажан перципирани утицај у овој области. То може бити одраз чињенице да су развијање јаснијих каријерних тежњи и доношење важних одлука о образовању и запослењу сложен процес, који често захтева континуирану подршку и након једне или две саветодавне сесије.

Генерално посматрано, налази указују на то да учесници веома цене каријерно саветовање, нарочито у погледу квалитета услуге и рада саветника. Истовремено, резултати указују на скромнији перципирани ефекат на процесе доношења одлука учесника и њихову самопроцену каријерних склоности, што може представљати област за даљи развој услуге.

VI. Економска и финансијска анализа услуга индивидуалног саветовања

Циљ економске и финансијске анализе (ЕФА) јесте да се процени вредност коју стварају услуге индивидуалног саветовања у односу на ресурсе уложене у њихово спровођење. Анализа обједињује податке о трошковима програма, исходима у погледу запослења, оцени учесника о корисности програма за проналажење посла, зарадама и фискалним приходима.

Будући да одговарајућа контролна група није доступна, **анализа се ослања на индекс доприноса запошљавању који приписују учесници (Participant-Attributed Employment Contribution Index – PAECI) као централну меру доприноса програма запошљавању**. У одсуству процене исхода у погледу запослења које би учесници остварили да нису учествовали у програму, овај индекс представља главну расположиву меру доприноса програма запошљавању. PAECI комбинује посматране исходе у погледу запослења са оценама учесника о томе у којој мери је саветовање допринело њиховом запослењу. У одељку III просечна вредност PAECI међу лицима која траже посао процењена је на 11,4%. То значи да **укупни ефекат на запослење који се приписује саветовању одговара запослењу 11,4% учесника** (више детаља у одељку IIIг). Ова мера се користи као основа за процену економских и фискалних користи.

Као што је претходно наведено, дефиниција PAECI је арбитрарна, а уједно претпоставља да максимална вредност PAECI износи 60%, што одговара ситуацији у којој су сви учесници запослени и у којој је допринос саветовања запошљавању максималан („веома је помогло“). Стога, упоредо са ЕФА за израчунати показатељ PAECI (уз максимум од 60%), дајемо две додатне анализе. Прво, упоређујемо процене ЕФА показатеља за израчунату вредност PAECI и за PAECI_max, тј. за случај у којем би програм био у потпуности успешан, односно у којем би PAECI достигао максималних 60%. ЕФА показатељи засновани на PAECI_max представљају максималне вредности ЕФА показатеља уз непромењене зараде и трошкове програма. Друго, приказујемо анализу са два алтернативна показатеља, PAECI_low и PAECI_high. У овим спецификацијама претпоставља се да максимални допринос запошљавању („веома је помогло“) одговара доприносу запошљавању од 40%, односно 80%.

Анализа се спроводи у четири корака. Прво, број запослења која се могу приписати саветовању процењује се на основу PAECI и броја учесника у аналитичком узорку. Друго, економске користи индивидуалног саветовања процењују се множењем броја запослења која се могу приписати саветовању процењеним зарадама. Треће, фискални ефекти се процењују као збир додатних јавних прихода од пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање, на основу запослења која се могу приписати саветовању, процењених зарада и фискалних правила у Србији. Најзад, у четвртом кораку, процењене економске и фискалне користи пореде се са трошковима програма како би се оценила финансијска ефикасност интервенције.

а. Процена исхода запослења који се могу приписати саветовању

Први корак је процена **броја запослења која се могу приписати саветовању**. Нека је *N* укупан број учесника програма, а *PAECI* просечна вредност индекса доприноса запошљавању који приписују учесници. Процењени број запослења која се могу приписати саветовању израчунава се на следећи начин:

Запослења која се могу приписати саветовању = N × PAECI

Треба напоменути да овај број није процена укупног броја запослења која су учесници програма остварили, већ процена броја запослења која учесници у просеку приписују саветовању.

Резултати показују да међу учесницима који су пре саветовања тражили посао **допринос запошљавању који се приписује саветовању одговара запослењу приближно 32 учесника,** односно **32 запослења која се могу приписати саветовању**. Индекс доприноса запошљавању који приписују учесници (PAECI) износио је 11,4%, а његовом применом на 282 учесника који су пре саветовања тражили посао добија се процена од 32 учесника чије се запослење може приписати саветовању.

Табела 11. Израчунавање ефекта на запослење

	Лица која траже посао	Сви
Индекс доприноса запошљавању који приписују учесници (PAECI)	11,4%	5,4%
Укупан број учесника програма	282	1.933
Запослења која се могу приписати саветовању	**32**	**105**

Напомена: Плавом бојом осенчене ћелије у табели означавају податке преузете из анкете, док беле ћелије означавају показатеље израчунате у оквиру модела ЕФА.

У укупном узорку вредност PAECI је нижа и износи 5,4%. Међутим, будући да је укупан број учесника програма знатно већи (1.933), процењени број исхода запослења који се могу приписати саветовању достиже 105. То указује на то да, иако је перципирани допринос саветовања запошљавању већи међу лицима која траже посао, саветовању се може приписати и значајан број исхода запослења у широј популацији учесника.

б. Процена ефеката на приходе корисника

У другом кораку процењује се приход који је остварен у вези са запослењима која се могу приписати саветовању. Најпре се за сваку групу процењује просечна месечна зарада (W), на основу података из анкете о зарадама учесника који су се запослили након саветовања. Будући да су подаци о зарадама прикупљени у виду интервала прихода, а не тачних износа, интервалне податке најпре претварамо у средине интервала,[10] месечне зараде множимо са 12,[11] а затим укупне годишње зараде које се могу приписати саветовању процењујемо на следећи начин:

Ефекат на приходе (економска корист) = Запослења која се могу приписати саветовању × W × 12

У табели 12 приказани су кораци у израчунавању годишњих нето зарада по основу запослења која се могу приписати саветовању, које представљају процењене ефекте индивидуалног саветовања на приходе.

Резултати показују да се **међу лицима која траже посао саветовању може приписати приближно 23 милиона динара годишњих зарада.** Међу учесницима који су се запослили након саветовања процењена

[10] На пример, испитаницима који су навели зараду у распону 40.000–50.000 динара додељена је вредност од 45.000 динара. Исти поступак примењен је на све затворене интервале. За отворене интервале репрезентативне вредности одређене су на основу ширине суседних категорија. Конкретно, најнижој категорији („испод 40.000 динара“) додељена је вредност од 35.000 динара, а највишој категорији („70.000 динара или више“) вредност од 75.000 динара. Ове претпоставке омогућавају да се интервални подаци трансформишу у приближне износе зарада погодне за израчунавање просечних зарада и процену фискалних ефеката исхода у погледу запослења.

[11] Будући да подаци о трајању запослења или задржавању посла нису доступни, претпоставља се запослење у трајању од пуне године. Поред просечних зарада, анализа осетљивости може се спровести и на основу процена доње и горње границе зарада, заснованих на различитим категоријама зарада забележеним у анкети.

просечна месечна зарада износила је 59.248 динара. Применом овог износа на процењена 32 исхода запослења која се могу приписати саветовању и множењем са 12 месеци добија се приближно 23 милиона динара годишњих зарада које се могу приписати саветовању. У целом узорку учесника просечна месечна зарада била је нешто нижа и износила је 58.473 динара. Међутим, будући да је процењени број исхода запослења који се могу приписати саветовању знатно већи (105), одговарајуће годишње зараде које се могу приписати саветовању процењују се на приближно 73,8 милиона динара.

Табела 12. Израчунавање ефекта на приходе (економске користи)

Ефекат на приходе (економска корист)	Лица која траже посао	Сви учесници
Запослења која се могу приписати саветовању (табела 11)	32	105
Просечна месечна зарада (РСД)	59.248	58.473
Укупан годишњи приход који се може приписати саветовању (РСД)	**22.928.976**	**73.781.218**

Напомена: Плавом бојом осенчене ћелије у табели означавају податке преузете из анкете, док беле ћелије означавају показатеље израчунате у оквиру модела ЕФА. Прорачуни су засновани на незаокруженим вредностима; приказане вредности су заокружене, те се збирови не морају у потпуности поклапати.

в. Процена фискалних ефеката

Фискалне ефекте чине јавни приходи које генеришу запослења која се могу приписати саветовању. За њихову процену најпре се, применом пореских прописа Републике Србије, за просечну зараду израчунату у претходном кораку обрачунавају порез на зараде и доприноси за обавезно социјално осигурање на терет запосленог и послодавца. Укупни фискални приходи затим се израчунавају на следећи начин:

Фискални приходи = Запослења која се могу приписати саветовању × Просечни годишњи порези и доприноси

Запослења која се могу приписати саветовању генеришу приближно 13,1 милиона динара годишњих прихода од пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање у узорку лица која траже посао. У табели 13 приказан је обрачун пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање повезаних са овим исходима запослења. Будући да се ови порези и доприноси обрачунавају на бруто зараду, први корак је да се из процењене просечне нето зараде изведе бруто зарада.[12] Када се процени бруто зарада, обрачунавају се порез на зараде (10% на опорезиви износ = бруто зарада – 25.000 динара неопорезивог износа), доприноси за обавезно социјално осигурање на терет запосленог (19,9% бруто зараде) и доприноси за обавезно социјално осигурање на терет послодавца (15,15% бруто зараде). Збир ових компоненти представља просечни месечни фискални приход по запосленом учеснику, који износи 33.969 динара у узорку лица која траже посао и 33.471 динар међу свим учесницима.

Укупни годишњи порези и доприноси који се могу приписати индивидуалном саветовању затим се израчунавају множењем износа пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање по запосленом (33.969 динара за лица која траже посао, 33.471 динар укупно) процењеним бројем запослења која се могу приписати саветовању (32 међу лицима која траже посао и 105 укупно), као и са 12, како би се добио годишњи износ. Годишњи фискални приходи процењују се на приближно 13,1 милиона динара за лица која траже посао и 42,2 милиона динара за цео узорак учесника.

[12] Обрачун је заснован на законској стопи пореза на зараде од 10%, неопорезивом месечном износу зараде од 25.000 динара и доприносима за обавезно социјално осигурање на терет запосленог у износу од 19,9% бруто зараде. Бруто зарада добијена је применом обрнутог обрачуна, тј. прерачуном из нето у бруто износ.

Табела 13. Израчунавање фискалних ефеката

Фискални ефекат	Лица која траже посао	Сви учесници
Запослења која се могу приписати саветовању (табела 11)	32	105
Неопорезиви износ зараде (РСД)	*25.000*	*25.000*
Стопа пореза на зараде	*10%*	*10%*
Стопа доприноса за обавезно социјално осигурање на терет запосленог	*19,90%*	*19,90%*
Стопа доприноса за обавезно социјално осигурање на терет послодавца	*15,15%*	*15,15%*
Просечна месечна зарада (РСД)	59.248	58.473
Бруто месечна зарада (РСД)	80.953	79.847
Порез на зараде (РСД)	5.595	5.485
Доприноси за обавезно социјално осигурање на терет запосленог (РСД)	16.110	15.890
Доприноси за обавезно социјално осигурање на терет послодавца (РСД)	12.264	12.097
Укупни порези и доприноси по запосленом (РСД)	33.969	33.471
Укупни годишњи порези и доприноси који се могу приписати саветовању (РСД)	**13.146.116**	**42.233.998**

Напомена: Плавом бојом осенчене ћелије у табели означавају податке преузете из анкете или административних извора, док беле ћелије означавају показатеље израчунате у оквиру економске и финансијске анализе. Прорачуни су засновани на незаокруженим вредностима; приказане вредности су заокружене, те се збирови не морају у потпуности поклапати.

г. Показатељи трошкова и користи

У последњем кораку процењене користи пореде се са трошковима спровођења програма. Процене трошкова засноване су на годишњим бруто зарадама особља ангажованог на пружању услуга саветовања. Према административним подацима, укупан годишњи фонд бруто зарада особља за саветовање износи 30.586.059 динара, а то особље годишње пружи услуге приближно 3.300 учесника програма[13]. Дељењем укупног годишњег трошка особља бројем учесника добија се процењени трошак од 9.269 динара по учеснику. Овај јединични трошак затим се множи бројем учесника у свакој аналитичкој групи како би се проценили укупни трошкови програма. За лица која траже посао (282 учесника) укупни трошкови програма процењују се на 2,6 милиона динара, док за цео узорак (1.933 учесника) укупни трошкови програма износе 17,9 милиона динара.

У табели 14 су сумирани трошкови, процењени број запослења и економске и фискалне користи индивидуалног саветовања. Резултати показују да програм остварује значајне позитивне поврате и за учеснике и за јавне финансије, а резултати су нарочито повољни када се анализа ограничи на лица која траже посао.

1. Трошак по запослењу које се може приписати саветовању

Трошак по запослењу које се може приписати саветовању процењен је на 81.046 динара међу лицима која траже посао. Према процени, програм је довео до 32 запослења која се могу приписати саветовању међу лицима која траже посао и 105 међу свим учесницима (табела 11). Узимајући у обзир

[13]Овај број се разликује од укупног броја учесника у скупу података (3.155), јер за поједине учеснике недостају подаци.

укупне трошкове програма, процењени трошак по запослењу које се може приписати саветовању износи 81.046 динара међу лицима која траже посао и 101.852 динара за цео узорак. Нижи трошак по запослењу које се може приписати саветовању међу лицима која траже посао одражава већи перципирани допринос саветовања запошљавању у овој групи.

2. **Економски показатељи**

У овом делу израчунавају се два показатеља. Прво, израчунава се *стопа економског повратa*, која показује колико се динара зараде оствари по сваком динару уложеном у услуге саветовања. Друго, процењује се нето економска корист као разлика између зарада које се могу приписати саветовању и трошкова програма.

Стопа економског повратa = Укупне економске користи / Укупни трошкови програма
Нето економска корист = Укупне економске користи − Укупни трошкови програма

Међу лицима која траже посао, **сваки динар уложен у саветовање повезан је са процењених 8,8 динара годишњег прихода од рада који се може приписати саветовању** и нето економском користи од приближно 20 милиона динара. Процењене економске користи знатно премашују трошкове програма. Годишњи приход од рада који се може приписати саветовању процењује се на око 23 милиона динара међу лицима која траже посао, односно на око 74 милиона динара међу свим учесницима. То одговара стопи економског повратa од 8,8 међу лицима која траже посао и од 4,1 у целом узорку. Након одбијања трошкова програма, нето економска корист процењује се на око 20 милиона динара међу лицима која траже посао и на око 56 милиона динара међу свим учесницима.

Табела 14. Анализа трошкова и користи

		Лица која траже посао	Сви учесници
	Обрачун трошкова		
1	Трошак по учеснику	9.269	9.269
2	Укупан број учесника програма	282	1.933
3	Укупни трошкови програма (1 × 2)	2.613.718	17.916.016
	Показатељи трошкова запошљавања		
4	Запослења која се могу **приписати** саветовању (табела 11)	32	105
5	Трошак по запослењу које се може приписати саветовању (3 / 4)	81.046	170.385
	Економски ефекти		
6	Укупан годишњи приход који је остварен и може се приписати индивидуалном саветовању (РСД) (табела 12)	22.928.976	73.781.218
7	Стопа економског повратa (6 / 3)	8,8	4,1
8	Нето економска корист (6 − 3)	20.315.258	55.865.202
	Фискални ефекти		
9	Укупан фискални ефекат (РСД) (табела 13)	13.146.116	42.233.998
10	Стопа фискалног повратa (9 / 3)	5,0	2,4
11	Нето фискална корист (9 − 3)	10.532.398	24.317.982

Напомена: Плавом бојом осенчене ћелије у табели означавају податке преузете из анкете, док беле ћелије означавају показатеље израчунате у оквиру економске и финансијске анализе. Прорачуни су засновани на незаокруженим вредностима; приказане вредности су заокружене, те се збирови не морају у потпуности поклапати.

3. **Фискални показатељи**

У фискалној анализи такође се израчунавају два показатеља: *стопа фискалног повратa*, која показује колико се динара фискалних користи оствари по сваком динару уложеном у програм, и *нето фискална корист*, тј. нето фискални добитак који програм остварује након урачунавања трошкова спровођења. Фискалне користи обухватају додатне пореске приходе и доприносе за обавезно социјално осигурање.

Стопа фискалног повратa = Укупне фискалне користи / Укупни трошкови програма
Нето фискална корист = Укупне фискалне користи − Укупни трошкови програма

Резултати показују да је међу лицима која траже посао **сваки динар уложен у саветовање повезан са процењених 5 динара фискалних користи и нето фискалном користи од приближно 10,5 милиона динара**. Укупни фискални ефекти процењују се на 13,1 милиона динара међу лицима која траже посао и на 42,2 милиона динара међу свим учесницима. То одговара стопи фискалног повратa од 5,0 међу лицима која траже посао и од 2,4 међу свим учесницима. Након урачунавања трошкова програма, нето фискална корист процењује се на 10,5 милиона динара, односно на 24,3 милиона динара.

д. Робусност показатеља ЕФА

Као што је наведено у одељку III, показатељ PAECI, на коме се заснива анализа трошкова и користи, почива на претпоставци о уделу запослења који се може приписати саветовању. Пошли смо од претпоставке да, ако су учесници одговорили да им је саветодавна сесија „веома помогла“ у запошљавању (оцена 5 на петостепеној скали: 1 = „уопште није помогло“, 5 = „веома је помогло“), то значи да се 60% њиховог запослења може приписати индивидуалној саветодавној сесији. Да би се проценила осетљивост резултата на ову претпоставку, израчуната су и два алтернативна показатеља: PAECI_low и PAECI_high. У овим спецификацијама претпоставља се да оцена 5 одговара приписивању 40%, односно 80% запослења индивидуалном саветовању, док ниже оцене подразумевају сразмерно мањи допринос.

Како би се обезбедила референтна вредност за ове резултате, израчунава се и PAECI_max, који представља случај у коме је програм у потпуности успешан, односно у коме PAECI достиже своју максималну претпостављену вредност од 60%. ЕФА показатељи израчунати на основу PAECI_max стога представљају максималне вредности које би се могле добити уз исте претпоставке о зарадама и трошковима програма. У табели 15 упоређују се посматрани PAECI и PAECI_max, а сходно томе и ЕФА оцене и максимални ЕФА показатељи. Резултати показују да процењена 32 запослења која се могу приписати индивидуалном саветовању чине приближно 18,9% од максималних 169 запослења која би се могла приписати саветодавним сесијама у сценарију PAECI_max. Сходно томе, сви одговарајући ЕФА показатељи износе приближно 18,9% вредности које би биле процењене у сценарију PAECI_max.

Табела 15. Економска и финансијска анализа – процене уз максималну вредност PAECI

	PAECI		PAECI_max	
I Ефекти на запослење	**Лица која траже посао**	**Сви**	**Лица која траже посао**	**Сви**
PAECI	11,4%	5,4%	60,0%	60,0%
Укупан број учесника програма	282	1.933	282	1.933
Запослења која се могу приписати саветовању	**32**	**105**	**169**	**1.160**
II Ефекат на приходе				
Просечна месечна зарада (РСД)	59.248	58.473	59.248	58.473
Укупан годишњи приход који се може приписати саветовању (РСД)	**22.928.976**	**73.781.218**	**120.759.096**	**821.809.089**
III Фискални ефекат				
Неопорезиви износ зараде (РСД)	25000	25000	25000	25000
Стопа пореза на зараде	10%	10%	10%	10%
Стопа доприноса за обавезно социјално осигурање на терет запосленог	19,90%	19,90%	19,90%	19,90%
Стопа доприноса за обавезно социјално осигурање на терет послодавца	15,15%	15,15%	15,15%	15,15%
Бруто месечна зарада (РСД)	80.953	79.847	81.277	80.668
Порез на зараде (РСД)	5.595	5.485	5.628	5.567
Доприноси за обавезно социјално осигурање на терет запосленог (РСД)	16.110	15.890	16.174	16.053
Доприноси за обавезно социјално осигурање на терет послодавца (РСД)	12.264	12.097	12.314	12.221
Укупни порези и доприноси по просечној заради (РСД)	33.969	33.471	34.116	33.841
Укупни годишњи порези и доприноси који се могу приписати саветовању (РСД)	**13.146.116**	**42.233.998**	**69.268.129**	**470.983.885**
IV Анализа трошкова и користи				
Трошак по учеснику	9.269	9.269	9.269	9.269
Укупни трошкови програма	**2.613.718**	**17.916.016**	**2.613.718**	**17.916.016**
Показатељи трошкова запошљавања				
Трошак по запослењу које се може приписати саветовању	81.046	170.385	15.448	15.448
Финансијски показатељи				
Стопа економског повратa	8,8	4,1	46,2	45,9
Нето економска корист	20.315.258	55.865.202	118.145.378	803.893.073
Стопа фискалног повратa	5,0	2,4	26,5	26,3
Нето фискална корист	10.532.398	24.317.982	66.654.412	453.067.870

Напомена: Прорачуни су засновани на незаокруженим вредностима; приказане вредности су заокружене, те се збирови не морају у потпуности поклапати.

У табели 16 приказани су резултати ЕФА засновани на овим алтернативним мерама PAECI. Резултати показују следеће:

- Процењени број запослења која се могу приписати индивидуалним саветодавним сесијама креће се од 21 до 43 међу 282 лица која траже посао.
- Процењује се да је индивидуално саветовање повезано са годишњим зарадама од око 15 до 30 милиона динара и са годишњим фискалним приходима од око 9 до 17 милиона динара који се могу приписати овим запослењима.

- У односу на трошкове програма, сваки динар уложен у индивидуално саветовање повезан је са 5,8 до 11,7 динара зарада које се могу приписати саветовању и са 3,4 до 6,7 динара фискалних прихода који се могу приписати саветовању.

Генерално посматрано, резултати су робусни на алтернативне претпоставке о уделу запослења који се приписује саветовању. У свим спецификацијама процењене зараде и фискални приходи који се могу приписати саветовању премашују трошкове пружања индивидуалних саветодавних сесија.

Табела 16. Економска и финансијска анализа – уз алтернативне мере PAECI

	PAECI_low		PAECI_high	
I Ефекти на запослење	**Лица која траже посао**	**Сви**	**Лица која траже посао**	**Сви**
PAECI	7,6%	3,6%	15,2%	7,3%
Укупан број учесника програма	282	1.933	282	1.933
Запослења која се могу приписати саветовању	21	70	43	140
II Ефекат на приходе				
Просечна месечна зарада (РСД)	59.248	58.473	59.248	58.473
Укупан годишњи приход који се може приписати саветовању (РСД)	15.285.977	49.187.524	30.571.974	98.374.912
III Фискални ефекат				
Неопорезиви износ зараде (РСД)	25000	25000	25000	25000
Стопа пореза на зараде	10%	10%	10%	10%
Стопа доприноса за обавезно социјално осигурање на терет запосленог	19,90%	19,90%	19,90%	19,90%
Стопа доприноса за обавезно социјално осигурање на терет послодавца	15,15%	15,15%	15,15%	15,15%
Бруто месечна зарада (РСД)	80.953	79.847	80.953	79.847
Порез на зараде (РСД)	5.595	5.485	5.595	5.485
Доприноси за обавезно социјално осигурање на терет запосленог (РСД)	16.110	15.890	16.110	15.890
Доприноси за обавезно социјално осигурање на терет послодавца (РСД)	12.264	12.097	12.264	12.097
Укупни порези и доприноси по просечној заради (РСД)	33.969	33.471	33.969	33.471
Укупни годишњи порези и доприноси који се могу приписати саветовању (РСД)	**8.764.073**	**28.156.025**	**17.528.158**	**56.311.971**
IV Анализа трошкова и користи				
Трошак по учеснику	9.269	9.269	9.269	9.269
Укупни трошкови програма	**2.613.718**	**17.916.016**	**2.613.718**	**17.916.016**
Показатељи трошкова запошљавања				
Трошак по запослењу које се може приписати саветовању	121.568	255.578	60.784	127.789
Финансијски показатељи				
Стопа економског повратa	5,8	2,7	11,7	5,5
Нето економска корист	12.672.259	31.271.508	27.958.256	80.458.896
Стопа фискалног повратa	3,4	1,6	6,7	3,1
Нето фискална корист	6.150.356	10.240.009	14.914.441	38.395.956

Напомена: Прорачуни су засновани на незаокруженим вредностима; приказане вредности су заокружене, те се збирови не морају у потпуности поклапати.